

“ANAYASA VE ULUSAL İSTENÇ”İ KAVRAMLAR ÜZERİNDEN TARTIŞMAK

Ali Rıza AYDIN

GİRİŞ

AKP tarafından önerilen, TBMM’de AKP/MHP koalisyonu tarafından kabul edilen ve kabul sayısı nedeniyle halk oylamasına gidecek olan anayasa değişikliği, bu akıştaki biçimsellikle yürürlükteki Anayasanın 175. maddesindeki “Anayasanın değiştirilmesi, seçimlere ve halkoylamasına katılma” kapsamında gözüke de, içerik olarak “rejim değişikliği” getirmektedir. Bu haliyle Anayasanın ilk iki maddesinin değiştirilmesiyle birlikte açık bir meşruiyetsizlik söz konusudur.

Hemen belirtelim, özellikle oylama sırasında yapılan şekil yönünden ihlal savları da ayrıca not edilmelidir. Ancak burada asıl not edilmesi gereken, rejim değişikliği getiren anayasa teklifinin, kimi kavgalar dışında, olağan bir değişiklik teklifi gibi görüülmesi ve oylanmasıdır. Parlamento içi muhalefetin (birkaç milletvekilinin katılmadığı) MHP dışındaki kanatları, bu derece ciddi ve yaşamsal konuya -ki kendileri de rejim değişikliği dediği halde- rejim değişikliği yönünden kayıtsız kalmışlar, içtüzük satırları içinde kaybolarak, meşru olmayan teklifi meşrulaştırmışlardır.

Rejim değişikliğinin özü, Türkiye Cumhuriyetinin tarihsel başlangıç ve devam sürecinin, Cumhuriyetin temel niteliklerinin yıkılması; yerine “cumhuriyet” ve “cumhurbaşkanı” kavramlarıyla perdelenmiş tek kişilik yönetimin getirilmesidir. Hem parlamentoya hem de yargıya kolayca el atabilen, her iki yetkili organı işlevsizleştiren; parlamento içinden çıkan, başbakan ve bakanlardan oluşan yürütme organını “cumhurbaşkanı” adlı tek kişide toplayan, siyasal sorumluluğu ve denetimi yalnızca kağıtta tutan bu rejim, kısaca “anayasal devletten anayasalı hükümdarlığa” geçiş olarak tanımlanabilir.

Konuya bu açık Anayasa ve rejim ihlalleriyle giriş yapılmadığı takdirde, madde karşılaştırmaları ve “ne götürülüyor, ne getiriliyor” teknik anlatımı ile bulanıklaşmış bir tartışma ortamına takılıp kalınır. Dil, yalnızca sözcük dizisi olarak öne çıkar; öz, amaç ve kullanım anlamsızlaştırılır.

Yapılan, anayasa değişikliği değil “yeni anayasa”dır aslında... 18 maddelik teklif, Anayasanın 79 maddesine müdahale etmekte, bunların 21’ini de tümüyle yürürlükten kaldırmaktadır. Bu niceliksel görüntünün karşılığı ise yapılan ekleme ve değişiklikler ile yürürlükten kaldırmaların Anayasanın bütünü etkileyecek nitelikte olmasıdır. “79 madde dışında diğer maddelere dokunulmuyor”, “ilk üç maddede değişiklik yapılmıyor” savları görünüşte doğru sayılabilir ama gerçekte doğru değildir.

KURULU İSTENÇ KURUCU İSTENCİN YERİNE GEÇEMEZ

Anayasa, kendisini değiştirme yetki, sınır ve koşullarını yazmıştır. Değiştirme yetkisi TBMM’nin, diğer deyişle bu Anayasa ile kurulan istencidir. Bu istenç, kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz. Ne yeni anayasa yapabilir ne de yetki aldığı Anayasanın ilk üç maddesini değiştirebilir. Yani sınırlıdır.

Yeni yapma ve mevcudu değiştirme yasağı yalnızca “yeni” adıyla ya da “ilk üç maddeye doğrudan dokunma” yasağıyla açıklanamaz. Yasak, dolaylı olarak yeni anayasa niyetini yaşama geçirmeyi ya da dolaylı olarak ilk üç maddeyi değiştirmeyi de kapsar. Adına “yeni” denilmeden anayasal düzenin bütünlüğü bozularak, diğer deyişle dolanarak başka bir anayasa yapmak yasak kapsamındadır. Aynı dolanmayla ilk üç maddeyi değiştirmek de yasak kapsamındadır.

Yeni anayasa yapılması ve mevcut Anayasanın ilk üç maddesinin değiştirilmesi yetkisi kurucu istencidir. Kurucu istencin oluşumu ve hukuksallaşmasıyla ilgili ülkemizde ve dünyada yaşanan birçok örnek vardır. Kimilerinin dediği gibi, yeni anayasa için darbe yapmak şart değildir.

Kurulu istenç olarak görevdeki TBMM'nin ilk üç maddeye el atamayacağı konusu, hem 1961 Anayasası hem 1982 Anayasası dönemlerinde Anayasa Mahkemesi tarafından da karar altına alınmıştır.

2008 yılında AKP tarafından, Anayasanın 10. (kanun önünde eşitlik) ve 42. (eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi) maddelerine, "dinsel amaçlı örtünme -dinsel simge- serbestisi" amacıyla yapılan eklemeler, ilk üç maddeye doğrudan el atmadığı halde Cumhuriyetin temel niteliklerini dolaylı bir biçimde değiştirmesi ve işlevsizleştirmesi nedeniyle iptal edilmiştir.

Şimdi, "yeni Anay de değiştirmesi2008'e göre daha açık olan, anayasal düzenin bütünlüğünü bozan, anayasal ilkelerden büyük ölçüde sapmaya neden olan, Anayasa'da tanımlanan biçimde işlemeyecek farklı bir düzen getiren, Anayasa normlarının bütünlüğünü koruyan ilk üç maddeyi dolaylı olarak değiştiren bir kanun söz konusu.

"Yeni Anayasa Mahkemesi iptal davasını olumlu sonuçlandırır mı" şeklinde bir polemige girmenin anlamı yoktur. Bugün Türkiye'de Anayasa varsa, devlet organlarının ve görevlilerinin keyfine ve isteğine bağlı olmadan uygulanan hukuk devleti varsa, sonuçlandırır.

Bu bölümü özetle, Anayasa değişikliği adı altında halkoyuna sunulacak kanunun, rejim değişikliği getirdiği, Anayasanın ilk iki maddesini değiştirdiği, belirli bir çıkar grubunun ve bu grubun liderinin isteklerini yansıttığı gerekçeleriyle hukuksal meşruiyetinin olmadığını belirterek bitirelim ve olgusal meşruiyet üzerindeki tartışmalara geçelim.

KAVRAMLARIN ÇARPIŞMASI

Anayasa ve istenç kavramları kurucu da olsa kurulu da olsa bizi "ulus" kavramına götürür. Ulus, anlamı ve içeriği gereği soyuttur, manevidir. Anlam ve içeriği bakımından geçmiş ve geleceği tanımlaması yanında aynı zamanda da geniş bir tanım hatta tanımlar zinciri ile anlatılabilir. Böyle bir kavram zaten ne anayasa yapımında ne de istencin dışı vurumunda "özne" konumunda olamaz. Özne konumu için doğru kavram "halk"tır. Ulus kavramı olsa olsa, tıpkı ulus devlet gibi, anayasaların diğer ulusların ve ulus ötesi kuruluşların etkisi olmadan tanımlanması için kullanılabilir.

Halk kavramı, belli zaman dilimindeki seçim, halkoylaması ya da anayasa yapımı gibi konulardaki istenci yansıtmaya yönünden sorunludur. Çünkü sandıktan çıkan çoğunluk, ulusun olduğu gibi, (istencini kullananların içinde bulunduğu) tüm halkın istenci değildir, çoğunluğun istencidir. Halkın istenci içinde örneğin genel seçimlerde Meclis'e giren muhalefet de vardır, giremeyen de; halkoylamasında yüzde ellibir çoğunluğun yanında yüzde kırkdokuz da vardır ya da çoğunluk olmayanlar yanında çekimseller de vardır. Hukuksal olarak oy kullanması engellenenler de halkın içindedir.

Dolayısıyla, çoğunluğun halkın istenci olarak tanımlanması, egemen siyasetin, karşısında olanları daha baştan sindirmek, siyaseten etkisizleştirmek için kullandığı bir demokrasi yanılsamasıdır. Seçmen çoğunluğunun istenci nasıl bir ulusun ya da o seçimde oy kullanan halkın istenci olarak kabul edilemezse, aynı çoğunluğun istenciyle siyasal iktidara oturanların halkın istenciyle iktidar oldukları savı da kabul edilemez.

Halkın istencini, bireylerin seçim günü aritmetik olarak toplanan oylarının sonucunu okuyarak da anlatmak olanaklı değildir. Çünkü siyaset ve örgütsüz bireylerden oluşan toplama, egemenler tarafından dayatılan siyaset ya da tercih üzerine yığılan oylarını niceliksel olarak saymak ve buradan irade çıkarmak, niceliği niteliğe dönüştürmez; ortak aklın ürünü olmaz. Bireyseli toplumsal yapan “diyalektik birlik”tir. Birey istenci ile toplum istenci arasındaki farkı siyaset ve örgütlülük birlikteliği yaratır.

Buradan, egemenliğin kayıtsız koşulsuz halkın olması, yasama ve yargı organlarının “ulus” adına yetkili olmaları gibi anayasal kavramların, “egemenlik” ve “yetkili organ” kavramlarına güç yüklemek dışında bir işe yaramadıkları zaten somut olarak gözlerimizin önünde duruyor diyerek, yine fazlaca bel bağlanan bir başka kavrama geçelim.

BAĞIMSIZLIK

Ulusallık, bağımsızlık kavramıyla anlam kazanır. Tıpkı ulus kavramı gibi, çoğu kez içi doldurulmadan, somutlaştırmadan kaçınılarak kullanılır bağımsızlık. Diğer deyişle gelişigüzel kullanılır, belirsizleştirilir.

Bağımsızlığın içi, “ekonomik ve siyasal bağımsızlık” bir arada olduğu zaman dolar. Biri bağımsız değilse diğeri de olmaz; biri bağımsız değilse bağımsızlık olmaz.

Bağımsızlık, ulus yönünden ele alındığında, ulus ötesinden, uluslararasıdan, başka uluslardan ve tabii ki emperyalizmden, yani ulus dışındaki tüm hegemonik yaklaşımlardan ve etkilerden uzak olmayı içerir. Bir yandan da, Birleşmiş Milletlerden NATO’ya, Dünya Bankasından Uluslararası Para Fonuna, OECD’den GATT’ye, AB’den ABD’ye bir dizi uluslararası sözleşme ile yüklenen görev ve sorumlulukları; uluslararası hukukun gereklerini yerine getirmek söz konusudur.

Ulusal egemenlik, Anayasaya göre kayıtsız ve koşulsuz olup, Anayasa uluslararası anlaşmaları egemenlik yönünden saklı sayılmasa da, Anayasanın 90. maddesi, uluslararası anlaşmaları hem kanun hükmünde sayar hem de temel hak ve özgürlükler yönünden iç hukuktan üstün sayar. Bir yandan da usulüne göre kabul edilmiş uluslararası anlaşmalar anayasal denetime tabi değildir.

Bu uluslararası bağlantılara ve hukuka dayanarak, ulus ötesinden bağımsızlığı masum görmek, bu masumiyete sığınmak yanılısamadır; bir yandan da liberal tuzaktır. Asıl sorun hukuksal ilişkilerde değil, denetimi kimin elinde tuttuğunda, diğer deyişle söz ve karar sahipliğinin kimde olduğundadır. Emperyalizm karşısında maçlara yenik çıktığı, kapitalizmin de emperyalist destekle yaşadığı unutulmamalıdır.

Buradan, “ulus içinde bağımsızlık” kavramına geçilmelidir ki, bağımsızlık söyleminin gözlerini karartan, kulaklarını kapatan, dillerini hareketsizleştiren alan da burasıdır. Egemen ekonomik ilişkilerin ve egemen siyasetin “ulusal” olmasına sığınmak, daha baştan bu ilişkilere ve siyasete bağımlılığı kabul etmek ama üstünü de örtmek anlamına gelir. Bunun bir başka anlamı da, ulusal bağımsızlık adına sömürü düzenine teslimiyettir.

Dinin, topluma, siyasete, devlete yayılmasıyla başlayan; laikliği “dinsel özgürlük”le sınırlandıran bağımlılık ilişkisi de, hem egemenlerin gücüne güç katması hem de egemenlere karşı mücadelenin köreltilmesi nedenlerine bağlı olarak bağımsızlığın en sinsi düşmanıdır. Türkiye tarihi, birçok kazanımla birlikte, “Cumhuriyet”ten günümüze, burjuva toplumu içinde sermaye iktidarı/siyasal iktidar ikilisinin başta dinsel olmak üzere her türlü gericilik örnekleriyle de dolu olup, AKP dönemi

bu bütünleşmenin zirve yaptığı en uzun tarih dilimini işaret etmektedir. Bu zirve, yea dinsel olmak üzere her türlü gerici anayasa girişimiyle “yıkım zirvesi” olarak hâlâ önümüzde durmaktadır.

Toplumsal ilişkileri yağ lekesi gibi sarıp büyüyen tümör, bağımlılığın batağına itmiştir toplumu... Sermaye birikimi, piyasa, şovenizm, gericilik; bunların üstüne de OHAL düzeninin baskı, şiddet ve korkusu eklendiğinde yeni anayasanın kimlerin ilişkilerini yansıttığı, ezilen halkın nasıl bağımlılaştırıldığı açıkça ortadadır. Özetle, yeni anayasa OHAL’i yansıtacak, yeni OHAL’lerle daha sert düzene geçilecektir.

SINIFSALLIK

Bağımsızlık kavramını dışta ve içte en iyi tanımlayacak ve anlatacak kavram sınıfsallıktır. Sınıf temellerinden uzaklaştırılarak okunacak her olay, her anayasa ve ulusal istenç dışta emperyalizm ve uluslararası sermaye karşısında, içte de baskıcı devlet ve ulusal sermaye karşısında uzlaşmayı ve bağımlılığı kabul etmiş demektir.

Sermaye iktidarı ve siyasal iktidar bütünlüğü, hem “millilik” hem de “dinsel” üzerinden manevi kişiliğe sığınırken, bu sığınmanın içinden çıkardığı yandaşlara “milli irade” sözcükleriyle destek verirken, gerçek suçlular ile AKP karşıtlarını aynı kefeye yerleştirmede -nazik eleştiriler dışında- kitlesel bir tepkiyle karşılaşmamıştır. Burada, bir yandan demokrasi ve bağımsızlık yanlısı devredekiler asıl olarak sınıfsallığın unutturulmasına sığınmıştır. Zaten demokrasi, bağımsızlık ve ulusal istenç yanlısı devredekilerdeki kitle genişliği sınıfsallığın unutturulmasından destek almaktadır.

Sınıfsal karşıtlığın etnik ve dinsel ilişkilerle perdelenmesi, kimlerle ne için mücadele edilmesi gerektiğinin de perdelenmesine neden olmaktadır. Türkiye bugünlere ve anayasalı hükümdarlığı getirecek anayasaya hep bu perdelemeler yüzünden gelmemiş midir? Perdelenen sınıfsallık, “ulusal bağımsızlık ve cumhuriyet” savunuculuğunu yapanların emperyalizmle uyuma, sermayeyle uzlaşmaya, aydınlanmanın ve laikliğin köreltilmesine göz göre göre izin verilmesine de zemin olmuştur.

Ülkenin, çok yönlü krize ve buna bağlı olarak yıkıma gelmesine herkes tanıktır ama ne yazık ki, gerçek sorumlular hâlâ ortada ve faaliyettedir. Marquez’in “Kırmızı Pazartesi”nin anımsanması da işe yaramamaktadır.

Sonuç, apaçık ortadadır: 14 yılı aşan AKP iktidarı, bu iktidarın gerici karar ve uygulamaları, anti laik hukuk devleti; tüm krizlere karşın kendisini hep koruyan, gelir dağılımından aldığı payı artıran en zengin yüzde yirmilik dilim ve yıkılan cumhuriyet.

Sınıflı toplumda, bağımsızlıktan, tarafsızlıktan, ulusal istenç bileşiminden, eşitlikten, adaletten ve özgürlükten nasıl söz edilecek? Hukukun kendisi eşitsizlik yaratırken, kanun önünde eşitlikten nasıl söz edilecek? Hukuk adaletsizliğe destek verirken yargı önünde nasıl adil yargılama ve adalet beklenecek? Bu kaotik ortamda fiili eşitsizliğe, adaletsizliğe, hak ve özgürlük ihlaline, sömürüye karşı nasıl gerçekçi mücadele verilecek?

YA ANAYASA?

Anayasa da tıpkı insan gibi “toplumsal ilişkilerin ürünü”. Toplumsal ilişkilerin ürünü olan insan yazıyor ve uyguluyor anayasayı... Temsili demokrasiyi kendi başına bırakan, klasik deyişle “seçimden seçime”

animsayan; toplumsal denetim mekanizmalarının elinden alınmasına ya da işlevsiz bırakılmasına göz yuman toplumlarda da, işte önümüzde durduğu gibi her şeyi bir çırpıda çiğneyen ve kabul edildiğinde daha da ezerek çiğneyecek olan anayasa yazılabiliyor, parlamentoda görüşülüp kabul edilebiliyor.

Bağımsızlığı, demokrasiyi ve laik hukuk devletini savunduğunu iddia eden ulusal istenç, “ulusun iç dengesizliği”ni görmezden gelir, sınıfsallığa el atmazsa hem emperyalizmin baskısından hem de kapitalizmin ekonomi politiği olan sömürüden kendisini koparamaz. O zaman devletin ve hukukun ve tabii ki “üstün ve bağlayıcı” olarak tanımlanan anayasanın sınıfsallığını da göremez. “Eşitsiz üretim ve sömürü düzeni” devam ettikçe de bağımsızlık ve ulusal istenci yansıtan anayasa olmaz.

Ekonomik ve siyasal bağımsızlıktan oluşan ve dinselikten kendisini arındırarak aydınlanmanın ürünü olan “bağımsızlık bütünselliği”, ulusal istencin ve halkın egemenliğinin de garantisidir. Bağımsızlık bütünselliği olmadan ulusallık da sınıfta kalır, laiklik de; demokrasi de sınıfta kalır hak ve özgürlükler de...

Bugünlerde, bir Anayasa Mahkemesi kararının karşıoy gerekçesine bile giren “kul hakkı”, aslında “toplumsal köleleştirme” olarak tanımlayabileceğimiz bir düzenin soyut/uydurulmuş bir hak kavramıyla anlatımından başka bir şey değildir. Burada “tanrıya kul” olmaktan söz edilse de günümüzde yalnızca Türkiye’de değil, dünyanın birçok coğrafyasında gericilik/piyasa, dinselik/sermaye buluşmasının uzantısı olarak “tanrıya ve sermayeye kul” olmak, “kul hakkı” sözcükleriyle bağlanmaktadır.

Anayasa kurulu düzenden soyut bir belge değildir. Kurulu düzenin anayasası da toplumun bütününe kapsamaz, ulusal istenci yansıtmaz. Hele hele kurulu meclis içinde kendisine iktidar denilen siyasetin yönetim modeli ulusal istenci hiç yansıtmaz. İki sonuçlu halkoylaması, ulusal istenci değil çoğunluğun istencini anayasa yapacaktır. Ya da güncel anayasa örneğinde olduğu gibi, halkoylaması “kişisel iktidar” a evet/hayır diyenlerin tercihini yansıtmaktadır.

Demokrasinin olmazsa olmazı sayılan seçim ya da halkoylaması kurumlarını tabu yapmamak için “demokrasinin içeriğinin, onun sınıfsal içeriğinden ayrılamayacağını” bilmek gerekir. Egemenlerin antidemokratik ve keyfi planları ile bu planları harekete geçiren “ekonomik ve siyasal dürtüler” ortaya çıkarılmadıkça yüzeysel bir oylamada “hayır” ı bulmak da yıkımın önüne geçemeyebilecektir.

Eğer katıksız, kayıtsız, koşulsuz bir “ulusal istenç ve anayasa buluşması” isteniyorsa, bu buluşmanın gerçekleşmesi için önce tüm barbarlık, yobazlık ve sömürü zincirlerini kırmak gerekir.

SONUÇ KAVRAMI OLARAK CUMHURİYET

Kavramlar tartışmasını, dar anlamıyla “hükümet” ya da “devlet” biçimi olarak anlatılabilecek, monarşinin karşıtı olan, soy bağıını ve veraseti reddeden, seçimle gelen yönetimle anlam kazanan, “nitelikleri” belirtilerek içeriği doldurulan bir kavramla; geniş anlamıyla ise egemenliğin halka ait olduğunu anlatan bir kavramla, “cumhuriyet” ile tamamlamak, sunuşumuzdaki “cumhuriyeti yıkan yeni anayasa” savıyla da uyuşacak.

Birçok kavramı barındıran, ham içeriğiyle hem de uygulama örnekleriyle “en diktatör”ünden “en demokratik” olanına birçok devlet şeklini altında tutabilen bir kavram “cumhuriyet” ...

Biz, kendi tarihimizden bakarsak, 1923'te hükümet şekli olarak; 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında ise "devlet şekli" olarak bulunduğumuz ve bugünlere geldiğimiz bir kavramla karşı karşıyayız. Ve bugün dahi, önümüze yatırılarak halkın oyuna sunulacak yeni anayasada da "cumhuriyet"ten ziyade "cumhurbaşkanı" ile anlatılan bir kavramla karşı karşıyayız.

Anayasa'nın 1. ve 2. maddelerindeki cumhuriyet duruyor ama diğer maddelerinde, bu cumhuriyeti, cumhurbaşkanı kılıfıyla ortadan kaldıracak bir rejim değişikliğine gidiliyor. Hem de anayasal yasağa karşı...

1961 Anayasası'nın, "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir" şeklindeki 1. maddesinin gerekçesi; Cumhuriyeti, "Türk Devriminin hukuki ifadesi" olarak nitelendiriyor ve "bu madde, Türkiye Cumhuriyeti adı ile bir Devletin kuruluşunu, bu Devletin ve Hükümetinin şekillerini tespit etmektedir. Türkiye Cumhuriyetinin her türlü saltanat, şahıs ve zümre hakimiyeti şekillerini reddeden demokratik bir Devlet olduğunu bu madde açıklamaktadır" diyor.

Anayasa Mahkemesi ise bu gerekçeyi açarak özetle şöyle anlamlandırıyor: Anayasayla korunan yalnızca "cumhuriyet" sözcüğü ya da "seçimle belirleme" değildir; belli nitelikleri olan bir devlet sistemidir. Bunlara ters düşen anayasa değişiklikleri, cumhuriyet ilkesine de aykırı olup, iptalleri gerekir. Ve Mahkeme şu vurgulamayı yapma gereğini de ihmal etmiyor: Cumhuriyet yurdumuzda siyasal iktidarın bütün öğeleriyle birlikte ulusa geçişi demektir.

Yeni anayasanın özeti ise, siyasal iktidarın bütün öğeleriyle birlikte ulusa, daha somut tanımlamayla halka geçişini tersine çevirmektir: Siyasal iktidar "şahsa", sermaye iktidarı "zümre"ye... Buna gericilik ve sermayenin "sömürü koalisyonu" da denilebilir.

Kapitalist/emperyalist düzen öyledir ki, "en demokratik cumhuriyet"te bile eşitsizlik, adaletsizlik, gericilik, özgürlük yoksunluğu hep devam eder; demokrasi ve hukuk hep çifte standart yaşar.

İnsanlık adına öyle konular var ki, onların yıkımına karşı muhalefet etmek yetmez, burjuva demokrasisinin kurum ve kuralları yetmez; aynı konuda aynı çatı altında çalışmak bile yıkıma yarar. Yıkıma kayıtsız kalanlar, yıkanlar kadar sorumludur.

Vahim sonu yaşamamak için fiilen ve inançla mücadele gerekir, eylem gerekir; gerçek demokrasi gerekir. Yurttaşın müşteri, devletin de pazar olmadığı gerçek kamuculuk gerekir.

Gerçek cumhuriyetin olmadığı yerde ulusal istenç olamaz; siyasetlessiz ve örgütsüz toplumda halkın istencinden söz edilemez.

Gerçek cumhuriyet, sözlerle, parmaklarla, seçimle değil, emekle yaşatılır.

O emek ki, tahakkümü ve sömürüyü reddedecek, halkın istencini toplumsal anayasaya yansıtmanın da mimarı olacaktır.